

LÁDONYI EMESE

Szlovák–magyar kölcsönhatás a népzeneben és a népköltészetben a Felföldön

Bevezetés

A szlovák-magyar együttélés

A Kárpát-medencét elfoglaló magyarság kezdettől fogva érintkezett az itteni szláv népekkel. A szlávok későbbi századok folyamán lezajló differenciálódása után a kutatók egybehangzó véleménye szerint népünk a szlovákokkal állt a legintenzívebb kapcsolatban.¹

A Kárpát-medence északi része a Morva folyótól a Bodrogig szlovák nyelvterület. A magyarországi szlovákok először az 1720-as években alkottak nyelvszigetet Észak-Dunántúlon, Nógrád ill. Békés megyében. A pilisi tömb a betelepülés második hullámában keletkezett.²

A két nép közti kölcsönhatások számbavételekor meg kell említeni a pásztorkodást; a szlovák pásztorterminológiában sok a magyar jövevényszó. Az öltözékekben is magyar befolyás figyelhető meg a Felvidék déli részén mind a férfi-, mind pedig a női viselet egyes darabjain, valamint a dísztelen szűr megjelenésében. Szlovák hatást az építkezésben találunk.³

Fontos mozzanat, hogy a földrajzi elhelyezkedés következtében a nyugatról érkező újítások nagy része szlovák, illetve cseh-morva közvetítéssel jutott Magyarországra, sőt, a folyamat másik irányban való lefolyására is van példa.⁴

Szeretnék még kitérni az említés erejéig az egyes (részben etnikumhoz kötött) foglalkozásokra, melyek vándorló jellegüknél fogva a kultúra hordozóivá és közvetítőivé váltak. A fazekasárut, deszkát vagy egyebet szállító fuvarosok, a sonkolyosok, a drótosok, bádgosok, ablakosok, valamint az idénymunkás aratók nagy tömegei juttatták el az egyes kulturális jelenségeket a kétnyelvű határvidékektől jóval távolabb eső területekre is.

A zenei kölcsönhatások főbb típusai

A magyar és szlovák népzenei anyag szembetűnő hasonlóságára már Bartók felhívta a figyelmet,⁵ ő azonban inkább a magyar hatásokkal foglalkozott, a minket érintő idegen jelenségekkel kevésbé.⁶ Felfedezésének természetesen voltak előzményei: a Kisfaludy-Társaság kiadásában például 1866-ban jelent meg egy magyarra fordított tót népdalgyűjtemény, mely nem közöl ugyan dallamokat, de előszavában történik utalás a dallamegyezésekre:

„... a tót nép annyira kedveli a dalolást, hogy más nép dalait hallván, és a dallam fülében megmaradván, ahhoz azonnal keres saját dalai közt szöveget, vagy költ hozzá új dalt, még ha a dallam félreismerhetetlenül idegen is rá nézve.”⁷

Ugyanez a kötet hívja fel a figyelmet a dallamok rokonsága mellett a szövegek hasonlóságára, valamint egyes magyar szavak ill. ragok szlovák átvételére.

Kálmánfi Béla a közös balladatémák kapcsán hangsúlyozta a szoros viszonyt.⁸

A népdalok interetnikus „forgalmának” első lépése, hogy az átvevő etnikum saját nyelvére fordítja a szöveget. A továbbiakban kerül sor a dallam esetleges átalakítására, saját zenei ízléshez igazítására. A végeredményben lehet, hogy már csak néhány sor vagy dallamszerkezet fog emlékeztetni az eredeti folklóralkotásra.⁹ Erre a folyamatra jó példa, mikor egy részben szlovákká formált magyar dalt a magyarok „visszavesznek” és továbbalakítanak (tehát nem vissza-, hanem tovább!).¹⁰

a) Szlovák hatás a magyar anyagban

Az ilyen irányú befolyás nem annyira jelentős, és inkább a régebbi időkre jellemző, tehát a magyar új stílus megjelenése előtt. Bartók különböző kategóriákat különít el: átvétel; tót hatás alatt létrejött dallamok; tót közvetítéssel a cseh anyagból származók; kelet-közép-európai közismert dallamok („nemzetközi zenei zsargon”).¹¹ Szerinte az idegen zenei elemeket az úri osztály terjesztette el, tehát nem a parasztság közvetlen kapcsolatával jött létre a kulturális elemek cseréje.

Először a zenei jelenségeket veszem sorra, majd kitérek egyes zenei műfajokra.

Szlovák eredetűnek tartjuk a *ritmusszűkítést*¹² (pl. Bagoly asszonyka – három-üteműből kétüteművé válik a dallam), valamint idegen hatás a *fölfelé ugró tercsekvencia*¹³ és a *lefelé irányuló szekund*. Ezek egy része szlovák eredetű, és részben a műdalokban jelennek meg meg.¹⁴ A *tercváltás* szlovák népzenei sajátosság. Ami a magyar anyagban előfordul (egyházi népénekek, de népdalok is), az minden valószínűség szerint átvétel.¹⁵

Tari Lujza hívta fel a figyelmet egy mezőszegi jelenségre: az itteni magyar zenében használják a kizárólagos szlovák jellemzőként elkönyvelt *líd kvartot*.¹⁶ Ez eléggé új jelenség, az 1970-es évektől volt megfigyelhető.¹⁷ Földrajzilag kívül esik ugyan dolgozatom témakörén, de érdekesnek tartottam megemlíteni.

Vargyas az Áj-monográfiában is utal egy szlovákosodási folyamatra, de nem fejti ki.¹⁸

Ide kívánczik a *többszólamúság* jelensége is egyes vidékeken (Kassa környéke, Zemplén, stb.), ami ugyancsak szlovák hatást mutat, hiszen a magyar népdal mindenütt egyszólamú. Ennek azonban sajnos egyelőre nincs szakirodalma.¹⁹

Ehhez az alcímhez sorolom a magyar népzeneért cseh-morva hatást is, hiszen mint fent láttuk, ezek nagyrészt szlovák közvetítéssel érkeztek.

A kronológiai rendben az első hely a történelmi énekeké, melyek egyaránt tartalmaznak cseh-huszita, német és olasz dallamképleteket.²⁰

Szomjas-Schiffert György foglalkozott elsősorban ezzel a témával, és megállapította, hogy azon alapulnak a cseh-morva és a magyar népzenei hatások, hogy mindkét nyelvben az első szótagra esik a hangsúly.²¹ Tanulmányában olyan cseh ill. morva jövevénydallamokat mutat be, melyek még nem alakultak át magyarrá, esetleg csak hangnembváltás történt.²²

Vargyas Lajos a balladák közt talált morva dallamút, mely csonkult (háromsoros) változatban él tovább.²³

Egyes (nép)zenei műfajok egy az egyben szlovák ill. morva mintára vagy hatás alatt jöttek létre. A *bakternóta* egyes típusai a Csallóközben és másutt idegen eredetűek, de többé-kevésbé alkalmazkodtak már a magyar nyelvhez és zenei ízléshez.²⁴ A kánai menyegzőről szóló lakodalmi ének mindhárom etnikum körében ismert, azonos funkcióval; itt nem történt kísérlet az eredet kimutatására.²⁵ A *kőfejtők munkarigmusai* azonban valószínűleg szlovák, ill. részben német eredetűek, nyelvük is vegyes, hiszen a betelepülő idegen etnikumú bányászok és kőmunkások hozták magukkal. Dallamterjedelmük igen szűk, általában egy kvintnyi. A hivatkozott tanulmány a Komárom megyei anyagot dolgozta fel.²⁶ A dallamok szerkezetében érhető tetten a szlovák befolyás a *zoborvidéki lakodalmas énekekben*: az aszimmetrikus szerkesztés és a két-, de főleg háromsoros dallamok nem magyar jellemzők.²⁷

Szövegátvételtre is van példa. Az alábbi eltorzult szlovák szöveg magyar anyanyelvűek ajkán élt, bár jelentését nem ismerték:

„Jásziburi ruzsicska, ü szi bujár,
Ö szi szi szicsmiska zaresztellá,
Zare sztem dávicško mula szto mámicško
Dusa mojá.”²⁸

Magyar hatás a szlovák anyagban

Ennek leginkább szembeszökő példái az új stílus népdalkincsében található, de először a korábbi hatásokról szeretnék szólni.

A magyar régi stílus egyes elemei is megjelennek a szlovák zenei anyagban, de csak kevés ilyen dallamot ismerünk. Gunda Béla szerint például a szlovák pentatónia a magyarokkal való érintkezés következménye.²⁹ Erre Bartók és Kodály is utal.³⁰ A régi stílus virágzásának idején volt ugyan magyar hatás, de ez nem volt számottevő, sőt, mint fentebb láttuk, inkább a magyar volt a befogadó fél.

Szintén a régi stílushoz tartoznak a *dudanóták*. Ezek, valamint az emberi hanggal vagy hegedűvel történő *dudaimitációk* mindkét népnél megvannak; a szlovákoknál meglévő duda teljesen azonos a magyarral, és a használatban is kevés az eltérés, ezért nem igazán vezethet eredményre az eredet kutatása.³¹

Melich János a *„Haja gyöngye haja” refrénű hídjátékokról* mutatta ki, hogy a gömöri és nógrádi szlovák anyagban meglévő hasonló játékok (és szövegeik), valamint a morva változatok is magyar eredetűek.³²

Térjünk most rá az új stílusra. Felismerése Bartók és Kodály nevéhez fűződik, és Bartók volt az is, aki a szlovák népzene kutatás alapjait lerakta. Az általa gyűjtött kb. 2500 szlovák népdalból 320-ról állapította meg, hogy pontos magyar átvétel, további 90 pedig valamilyen mértékben torzított, de szintén egyértelműen magyar eredetű.³³ Azt is fontosnak tartotta kiemelni, hogy ez az erős befolyás teljesen spontán átvétel volt, nem valamiféle erőszakos „magyarosítás” eredménye.³⁴ Így ír a szlovák népdalkincs magyar vonatkozású darabjairól, valamint az új stílus elterjedéséről:

„Az újabb szlovák dalok főleg magyar eredetűek. Sokuk minden változtatás nélkül került át, mások a szlovák érzésvilágba beillesztve többé-kevésbé átalakultak, megint mások pedig – bár teljesen ismeretlenek magyar vidéken – azonnal elárulják magyar vonásaikat.”³⁵

„Ennek a zenei forradalomnak hatása nem szorítkozott kizárólag a magyarlakta földre: átcsapott tót, rutén, sőt az ország határán túl morva és talán galíciai területre is, ahol a fiatalság újabban – persze anyanyelvének szövegeire – szinte kizárólag a magyar új stílus dallamait használja...”³⁶

Megállapításait igazolja, hogy *A magyar népdal* c. könyvének példatárában számos dalnál jegyzi meg, hogy van tót variánsa.³⁷

Bartók a szlovák dallamokat a következőképpen csoportosította:

- 1) *autochton szlovák dalok*
 - a) *pásztordalok*
 - b) *egyres szokásdalok*
- 2) *magyar hatást mutató dalok*
 - a) *egyenes átvételek vagy csonkítás*
 - b) *magyar hatás alatt keletkezett dalok (pl. jellegzetesen magyar dallamsor-befejezés)*
- 3) *vegyes (gyakori a líd hangsor és a tercelő dallamok)*³⁸ – ezek, mint láttuk, hatásosak voltak a magyar anyagra. Bartók erre nem tért ki.

A magyar új stílus átvétele természetesen nem volt ennyire automatikus, volt néhány jellegzetessége. Módosították például a dallam szerkezetét: a jellemzően magyar ABBA-szerkezetet ABA vagy AABA formájúvá alakították, valamint alkalmazták a ritmusszűkítést, amiről már volt szó. A pontozott ritmust viszont változtatás nélkül vették át, holott az egyáltalán nem igazodott a szlovák szövegekhez.³⁹

Az ilyenformán megszülető szlovák népdalok gyakran szövegükben is hordoznak eltorzított, jelentésüket vesztett magyar szavakat, különösen refrénjükben („*čilagom, rad’agom, galambom*”; „*kišand’alom, ej*”; „*látod baba, látod baba*”; „*leva levele, ruzan dzerebebe, cuhaja*”).⁴⁰ A szöveget illetően megállapíthatjuk, hogy vagy valamelyik régi népköltési szövegüket éneklik az új dallamra,⁴¹ vagy újat költenek, esetleg lefordítják a magyart. Sőt, az is előfordul, hogy magyar szöveggel éneklik a teljes dalt, bár nem értik.⁴² Áj faluban és a szomszédos, szlovák lakosságú Falucs-kában például az történt, hogy a szlovákok nem tudtak szlovák nótához jutni, így rá voltak szorulva a magyarra.⁴³

Czambel Samu a századfordulón éppen abban látta kifejeződni a szlovák népköltészet egyediségét a többi szláv népével szemben, hogy ilyen intenzív kapcsolatban volt a magyarokkal.⁴⁴ Figyelemreméltó, hogy a szlovák népdalkiadványokban is utalnak a magyar befolyásra.

Nem lehet említés nélkül hagyni azt sem, hogy a szlovák népzene a műdalok is igen nagy hatással voltak.⁴⁵

Interetnikus kapcsolatok a folklór más területein

a) Epikus népköltészet

Itt elsősorban a nyelvi kapcsolatokról lesz szó, melyek természetesen a kulturális kontaktus hordozói.

A szlovák mesék nyelvi anyagát Pacsai Imre vizsgálta, és megállapította, hogy – a népdalokhoz hasonlóan – igen sok hungarizmust tartalmaznak. Különböző magyar kölcsönszavak („tátoš”; „šarkan”; „bosorka”; „oriaš”...), valamint állandósult mesei fordulatok tükörfordítása található ezekben a mesékben.⁴⁶ Egy másik tanulmány a mesék nyelvhatárokon való átjutását örökítette meg. Az itt élő kétnyelvű mesemondók közvetítik egyik vagy másik etnikum népköltészeti alkotásait a másik nép közönsége felé, egyben szűrő funkciót is ellátnak.⁴⁷

A csehekkel (huszitákkal) való érintkezésre is van példa, itt elsősorban helynevek és ezekhez fűződő mondák alkotják a közös folklóranyagot.⁴⁸

b) Jelesnapi és dramatikus népszokások

Ezt a témát csak érintőlegesen tárgyalom, hiszen nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de valamennyire összefügg a zenével, és jól példázza a két nép közti kulturális kapcsolatok sokszínűségét. A néprajzkutatók a Felvidék több népszokását vizsgálták interetnikus összefüggésben. Ezek egy része szlovák eredetű.

A *virágvasárnapi zöldág-hordás* a Zoborvidéken és a Nyitra vidékén szlovák átvétel. A kísérő ének szövege hol teljes egészében le van fordítva szlovákról magyarra, hol pedig egyes sorok az egyik, mások a másik nyelven hangzanak el.⁴⁹

Hasonló a helyzet a *kiszehajtással*, amit valószínűleg szlovákok honosítottak meg Észak-Magyarországon már a török hódoltság alatt; a szokásban szereplő rongy- vagy szalmabábu szlovák elnevezése *Morena* vagy *kysel*.⁵⁰

A *vendiuszjárás* húsvét első vasárnapján történik, egy Zemplén megyei faluban gyűjtöttek erre vonatkozó adatot, és párhuzamba állítható a szlovák télkihordó ünnepekkel. Az erről szóló tanulmány szerzője a szlovák eredetet is felveti.⁵¹

További párhuzamok fedezhetők fel a *lucázás* szövegei közt, valamint a *Szent Iván napi tűzugrás* szokásában.⁵²

A dramatikus népszokások kutatásával foglalkozó Ujváry Zoltán is több ponton kimutatta a szlovák-magyar érintkezést. A magyarok körében ismert temetésparódiák a szlovákságnál is megvannak, itt az ítélező játékokhoz kapcsolódva; ez utóbbiakra szintén van példa a magyar anyagban. A farsangi maszkos alakoskodásnál felbukkanó zsánerfigurák terén is vannak átfedések a két etnikum közt.⁵³

(A verses folklórműfajok nyelvek közti vándorlására ugyanígy van példa, bár ez talán nem olyan egyértelmű, mint a prózáé).⁵⁴

Összegzés

Írásomban megkíséreltem bemutatni a szlovák és a magyar folklór egyes területeinek kölcsönhatását, különös tekintettel a zenére és az ehhez kapcsolódó szöveges anyagra. Bartók és Kodály alapkoncepciójának bemutatása mellett az újabb, publikált kutatások eredményeinek felhasználásával próbáltam árnyalni és összefoglalni mindazt, amit a két etnikum egymásra gyakorolt zenei hatásáról tudunk.

JEGYZET:

- 1 Käfer 1976: 295., Kodály 1973: 61.
- 2 Manga 1973: 218-219.
- 3 Gunda 2000: 172-178.
- 4 MNL V: 60.
- 5 Bartók 1924., Bartók 1952., Bartók 1966.
- 6 Szomjas-Schiffert 1981: 28.
- 7 Szeberényi 1866: X.
- 8 Kálmánfi 1976: 102.
- 9 Kodály 1973: 61.
- 10 Pl. Bartók 1924: LXVII., Bartók 1952: 11.
- 11 Bartók 1952: 7.
- 12 *ritmusszűkítés*: ha valamely várható ritmus helyett annak összevont alakja lép fel. (Szabolcsi-Tóth 1965.)
- 13 *terc szekvencia*: háromhangonkénti ugrás. (*szekvencia*: valamely motívum más hangfokon való ismétlése) (Szabolcsi-Tóth 1965.)
- 14 Vargyas 1990: 129., Bartók 1924: LIV.
- 15 Sonkoly 1958.
- 16 *lid kvart*: a diatonikus hangsor emelt negyedik foka, ill. a lid hangsor első és negyedik foka közti távolság. A tiszta kvart meghonosodásával elhomályosult (Szabolcsi-Tóth 1965.)
- 17 Tari 1985.
- 18 Vargyas 2000: 67.
- 19 A többszólamúság kérdését érinti ugyan Kodály (Kodály 1992: 399.), de nem a magyar anyagra vonatkozóan, és eleve kizárja az esetleges német eredetet. – „A német szeret legalább két szólamba énekelni: a magyar soha, az ötfokú rendszer erre nem is alkalmas” (Uo.: 395.)
- 20 Szabolcsi 1955: 16.
- 21 Szomjas-Schiffert 1981: 33.
- 22 Uo.: 27.
- 23 Vargyas 1959: 5.
- 24 Szomjas-Schiffert 1999: 140-152.
- 25 Manga 1946: 53.
- 26 Békefi 1978.
- 27 Manga 1943.
- 28 Kodály 1973: 61.
- 29 Gunda 2000: 173.
- 30 Bartók 1952: 7., Kodály 1973: 60.
- 31 Vargyas 1956: 271.
- 32 Melich 1939., valamint Ujváry 1975.
- 33 Bartók 1952: 13., Manga 1973: 244.
- 34 Bartók 1966: 489.
- 35 Bartók 1966: 488.
- 36 Bartók 1924: XLV.
- 37 Bartók 1924.
- 38 Bartók 1966: 490-491.

- 39 Bartók 1952: 9.
 40 Bartók 1952: 38.
 41 Bartók 1952: 11., Kálmánfi 1973: 22.
 42 Vargyas 2000: 67.
 43 Uo.
 44 KÄFER 1976: 303.
 45 Bartók 1952: 14.
 46 Pacsai 1999.
 47 Banó 1948.
 48 Ferenci 1963.
 49 Manga 1976: 153.
 50 Manga 1969.
 51 Erdei 1982: 622.
 52 Manga 1973: 230., 240.
 53 Ujváry 1990.
 54 Paládi-Kovács 1982., Réthey-Prikkel 1998.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Ág Tibor (1974): *Édesanyám rózsafája. Palóc népdalok.* Pozsony.
 Ág Tibor (1979): *Vétessék ki szóló szívem.* Szlovákiai magyar népballadák. Budapest.
 Ág Tibor (1999): *Az Aranykert muzsikája. Csallóközi népdalok.* Pozsony.
 Banó István (1948): *Szlovákul hallott mese magyar elmondásban.* *Ethnographia* (LIX): 117-120.
 Bartók Béla (1924): *A magyar népdal.* Budapest.
 Bartók Béla (1952): *Népzénék és a szomszéd népek népzeneje.* Budapest.
 Bartók Béla (1966): *Bartók Béla összegyűjtött írásai I.* Budapest.
 Békefi Antal (1978): *A köfjejtők dallamos munkarigmusai és jelzőkiáltásai.* *Ethnographia* (LXXXIX): 388-425.
 Erdei Sándor (1982): *Vendüszjárás és analóg szokások a magyar, a szlovák és az ukrán néphagyományban.* In: Balassa Iván–Ujváry Zoltán (szerk.): *Néprajzi tanulmányok Dankó Imre tiszteletére.* Debrecen: 621-626.
 Ferenczi Imre (1963): *Huszita emlékek és néphagyomány.* *Műveltség és hagyomány* (V): 107-130.
 Gunda Béla (2000): *Magyar-szláv néprajzi kapcsolatok.* In: Szekfű Gyula (szerk.): *A magyarság és a szlávok.* Budapest: 165-184.
 Käfer István (1976): *A szlovák népköltészet magyar recepciójának néhány kérdése 1918-ig.* In: Kósa László–Krupa András (szerk.): *Nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia.* Békéscsaba – Budapest: 295-311.
 Kálmánfi Béla (1973): *Rozmarin zeleny. Slovensky folklór z okolia Esztergomu.* Budapest.
 Kálmánfi Béla (1976): *Szlovák népballadák Esztergom környékéről.* In: Kósa László–Krupa András (szerk.): *Nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia.* Békéscsaba – Budapest: 93-103.
 Kodály Zoltán (1973): *A magyar népzene.* (A példatárat szerk.: Vargyas Lajos). Budapest.
 Kodály Zoltán (1992): *Magyarság a népzében.* In: Szekfű Gyula (szerk.): *Mi a magyar?.* Budapest: 379-418.
 Kósa László (1979): *Rozmaringkoszorú. Szlovákiai tájak magyar népköltészet.* Bratislava. *Magyar Néprajzi Lexikon I-V.* (1977-82). Főszerk.: Ortutay Gyula. Budapest.
 Manga János (1943): *Zoborvidéki lakodalmas énekek.* In: Gunda Béla (szerk.): *Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára.* Budapest: 195-212.
 Manga János (1946): *A Kánai menyegző változatai.* *Ethnographia* (LVII): 49-64.
 Manga János (1969): *A magyarországi „kiszehajtás” történeti rétegei.* *Az MTA I. Osztályának Közleményei* (XXV), 113-142.
 Manga János (1973): *Magyarországi szlovákok.* *Népi Kultúra – Népi Társadalom* VII: 211-249.
 Manga János (1976): *Virágvasárnapi zöldág-hordás a magyar és a szlovák nyelvtérületen.* In: Kósa László–Krupa András (szerk.): *Nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia.* Békéscsaba–Budapest: 145-168.
 Melich János (1939): *Adalékok a magyarországi hídjátékokhoz.* *Ethnographia* (L): 90-111.
 Pacsai Imre (1999): *Magyar-szlovák kulturális és nyelvi kapcsolat jegyei a szlovák népmesékben.* *Magyar Nyelvőr*: 310-322.

- Paládi-Kovács Attila (1982): *Cseregyermek. Népi kapcsolatok és nyelvtanulás a régi Gömörben. Kortárs* (2): 312-316.
- Réthey Prikkel Miklós (1998): *Magyar rímek szlovák bölcsőben.* In: Eperjessy Ernő–Grin Igor–Krupa András (szerk.): *Az együttélés évezrede a Kárpát-medencében.* Debrecen–Békéscsaba: 489-498.
- Sonkoly István (1958): *Tercváltás jelenségek népzeneinkben.* *Ethnographia* (LXIX): 595-608.
- Szabolcsi Bence (1955): *A magyar zenetörténet kézikönyve.* Budapest.
- Szabolcsi Bence–Tóth Aladár (1965): *Zenei lexikon I-III.* Budapest.
- Szanyi Mária (1974): *Kölcsönhatások egy magyar és egy szlovák népcsoport harmincéves együttélésében.* In: Kósa László–Krupa András (szerk.): *Nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia.* Békéscsaba–Budapest: 186-194.
- Szeberényi Lajos (1866): *Tót népdalok. A hazai nem-magyarajku népköltészet tára.* Ford.: Szeberényi Lajos, Lehoczky Tivadar, Törs Kálmán. Pest: Kisfaludy-Társaság.
- Szomjas-Schiffert György (1978): *Az új stílus (rondó forma) kifejlődése a magyar és a cseh-morva népzeneben.* *Ethnographia* (LXXXIX): 23-93.
- Szomjas-Schiffert György (1981): *Rokon dallamok a magyar, a cseh és a morva népdalkincsben.* *Ethnographia* (XCII): 27-58.
- Szomjas-Schiffert György (1999): *Hajnal vagyon, szép piros... Énekes virrasztók és órakiáltók.* Pozsony.
- Sztareczky Zoltán (1959): *Kékedi népdalok.* Miskolc.
- Tari Lujza (1985): *Recens szlovák népzenei hatás és a líd kvart használata a Mezőség hangszeres népzenejében.* *Ethnographia* (XCVI): 93-105.
- Ujváry Zoltán (1975): *Varia folkloristica.* Debrecen.
- Ujváry Zoltán (1990): *Dramatikus népszokások interetnikus kapcsolatai a Kárpát-medencében.* *Népi Kultúra – Népi Társadalom* XV: 231-248.
- Vargyas Lajos (1956): *A duda hatása a magyar népi tánczenére.* *Az MTA I. Osztályának Közleményei* (VIII): 241-291.
- Vargyas Lajos (1958): *Dallamegyezések magyar, szlovák és morva balladákban.* *Néprajzi Közlemények* (IV/4): 3-7.
- Vargyas Lajos (1990): *Magyar népzene.* In: Hoppál Mihály (szerk.): *Magyar Néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék.* Budapest. 5-184.
- Vargyas Lajos (2000): *Egy felvidéki falu zenei világa – Áj, 1940.* Budapest.

Nagy Márta: Gyökerek